

УДК 37.014.5 : 378.37 (06)

Приходько В.М.*

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
УПРАВЛІНСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті з соціально-педагогічних та управлінських позицій висвітлюються основні концепти та наукові підходи до моніторингу виховної діяльності. Проаналізовано наукові погляди вітчизняних та зарубіжних науковців на сутність моніторингу виховної діяльності. Розглянуто рівні готовності педагогів до виховної діяльності. Визначено, що педагогом, готовим до виховної діяльності, можна вважати спеціаліста, який: оволодів обсягом знань, умінь і навичок відтворення еталонів професії на рівні майстерності; відповідає професійним вимогам професії та професійному статусу; особисто схильний до професії, мотивований до праці в ній, використовує соціально прийнятні прийоми, способи, технології, професійні знання, навички для досягнення конкретних результатів виховання і навчання підростаючих поколінь та ін.

Ключові слова: виховна діяльність, моніторинг, якість виховання.

Підвищений інтерес до проблем, пов'язаних з оцінюванням якості виховної діяльності, пояснюється багатьма причинами, але здебільшого – запровадженням державного освітнього стандарту в кожній галузі, необхідністю визначення у зв'язку з цим рівня та якості підготовки учнів і узгодження їх з єдиними обов'язковими для всіх вимогами цього стандарту.

Запровадження моніторингу якості безпосередньо пов'язане з рухом економічно розвинених країн до підвищення результативності освіти шляхом поліпшення підзвітності освітніх систем в умовах збільшення витрат на освіту.

На сучасному етапі освітній моніторинг розглядається як основний засіб контролю за відповідністю наявних результатів педагогічної системи її запланованим цілям. Важливим у цьому контексті є те, що в умовах, як правило, фактичної невідповідності кінцевих результатів завданням, запланованим спочатку, моніторингові процедури оцінюють ступінь досягнення цілей, спрямованість і причини відхилень. Останні зазвичай спричинені впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що передбачають зміни освітніх цілей, методик, технологій тощо. У цих умовах за результатами моніторингу якості освіти органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи та її окремих складників, виявляють проблеми, що виникли в процесі досягнення освітніх цілей, з'ясовують тенденції розвитку освіти для розроблення відповідної освітньої політики. Отже, моніторинг якості освіти є дієвим засобом менеджменту освіти і управління її якістю.

Тому виникає важлива соціально-педагогічна проблема: як забезпечити управління якістю виховної діяльності.

Мета статті – розглянути концептуальні основи моніторингу якості виховної діяльності, окреслити перспективні напрямки розвитку моніторингу виховної діяльності навчального закладу.

Сучасними дослідниками проблеми моніторингу якості освіти (В. Алямовська, Ю. Алфьоров, В. Болотов, С. Главз, О. Дахін, М. Зельман, Ф. Ківз, Г. Ковальова, Н. Кулемін, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Майоров, Д. Матрос, Т. Невілл, М. Поташнік, А. Тайджман, С. Томас, Л. Гепард, Т. Х'юсен, Д. Шірінз та ін.) сформульовано підходи до проведення вимірювань якості освіти, виділено об'єкти освітнього моніторингу, визначено його види, рівні, функції, а також запропоновано принципи й основи побудови системи моніторингу якості діяльності загальної середньої освіти. Проведено періодизацію історії розвитку оцінювання освітніх

* © Приходько В.М.*

результатів, представлено приклади міжнародного та вітчизняного досвіду освітнього моніторингу.

Якісна освітня діяльність загальноосвітнього навчального закладу як соціально-педагогічне та управлінське явище розглядається вітчизняними науковцями у двох площинах – теоретико-методологічній (І. Булах, Р. Гуревич, Г. Єльнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Луначек, О. Ляшенко, С. Ніколаєнко) та функціонально-практичній (В. Бондар, Л. Гриневиц, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Маслов, Н. Островерхова, В. Пікельна та ін.).

У теоретико-методологічній площині дослідники здійснюють пошук концептуальних засад визначення моніторингу якості освіти як категорії, що визначає досконалість функціонування навчально-виховних освітніх систем.

У практичній площині містяться прагматичні цілі: визначення технології здійснення моніторингу діяльності загальноосвітнього навчального закладу, відстеження динаміки, створення інформаційної бази для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень.

Разом із тим попередніми дослідниками недостатньою мірою було розглянуто саме проблему концептуальних основ моніторингу якості виховної діяльності.

Об'єктами моніторингу виховної діяльності закладу освіти можуть бути такі: зміст виховання; система виховання і виховної роботи; система науково-методичного забезпечення виховного процесу; участь учнів у виховній роботі; всебічний розвиток індивідуальності, сутнісних сил особистості, потреб, інтересів, здібностей, генетично заданих обдарувань, таланту, позитивних рис характеру, ідеалів, свідомості; соціалізація особистості; колективна діяльність учнів; педагогічна діяльність учителів; результати виховного процесу; різноманітні аспекти діяльності навчальних закладів тощо.

Відповідно до законодавчих документів об'єктами моніторингу можуть бути складові системи громадського, морального, інтелектуального, розумового, національного, соціального, трудового, сімейного, превентивного, естетичного, полікультурного, патріотичного виховання, виховання в системі військової освіти, у спеціальних установах для неповнолітніх, а також правова і психологічна безпека дітей та молоді, нормативно-правове, психолого-педагогічне забезпечення виховного процесу; зміст, здійснення кадрового, науково-методичного забезпечення виховного процесу; підготовка та перепідготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників до виховної діяльності.

Моніторинг виховної діяльності навчального закладу має здійснюватися з метою:

- удосконалення педагогічних форм, методів, технологій, які відповідають стратегічній меті розвитку суспільства, забезпечують засвоєння моральних та духовних цінностей, гармонію учнів із соціальним середовищем;
- визначення результативності виховання учнів;
- формування стратегій, різних виховних систем, відкритості, варіативності їх форм, методів, механізмів з обов'язковим використанням регіональних особливостей;
- створення науково-методичної, матеріально-технічної бази для виховного процесу; забезпечення добору і розстановки педагогічних кадрів; налагодження зв'язків та координація зусиль усіх соціальних інститутів у справі виховання;
- уведення діяльності на основі демократизації та гуманізації шкільного життя і сприяння розвитку учнівського самоврядування;
- створення умов для засвоєння національних та загальнолюдських цінностей, самовиховання і самореалізації особистості, сприяння інтелектуальному, морально-духовному, фізичному й естетичному розвитку особистості в шкільній та позашкільній діяльності;
- органічне поєднання організаційно-педагогічної, сімейно-родинної, національно-культурної та просвітницької діяльності учителя, батьків, учнів;

– створення системи науково-організованого оцінювання та прогнозування розвитку системи виховної діяльності навчальних закладів, тобто національної системи моніторингу якості виховання (за зразком моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу), що надасть змогу активізувати виховання учнів, основними завдання якого є:

– забезпечення високого рівня освіченості і вихованості свідомого громадянина України, здатного до засвоєння досягнень світової культури з урахуванням загальнонаціональних, регіональних та етнічних особливостей, до участі у забезпеченні соціально-економічного розвитку України;

– утвердження високих ідеалів гуманістичної культури і демократичних взаємовідносин людей, захист прав, гідності і честі своєї Батьківщини;

– створення гуманного і демократичного виховного середовища;

– сприяння становленню особистості в усіх її демократичних, гуманістичних, інтелектуальних і культурних проявах;

– розвиток самосвідомості, навчання проектуванню і реалізації особистісного життєвого вибору;

– організація свідомої, цілеспрямованої самореалізації, формування демократичних і гуманістичних життєвих принципів і пріоритетів;

– виховання патріотизму і національної самосвідомості, любові до свого народу, до України, що виявляється в турботі про благо народу, в сприянні становленню та утвердженню України як незалежної, правової, демократичної, суверенної держави;

– виховання фізично досконалої особистості, формування фізичних здібностей, розвиток потреби у веденні здорового способу життя; створення умов для фізичного розвитку дітей та молоді [3; 4].

На жаль, на сьогодні відсутня зрозуміла педагогічна та нормативна інтерпретація якості виховання, не розроблено механізми відслідковування цього державного замовлення. Поняття «якість виховання» відсутнє в сучасних педагогічних словниках за наявності понять «якість», «якість життя», «якість знань», «якість соціальна», «якість освітньої діяльності» [3; 5, с. 302-303].

Безумовно, якість виховання не можна розглядати поза залежністю від зазначених якостей. Проте справедливим є й зворотнє твердження: установити ефективність процесу виховання та створити для його здійснення умови неможливо без оцінки його результатів.

Розуміючи під якістю виховної діяльності результати, в яких відображено досягнутий рівень мети та виконання завдань виховання, динаміку особистісного розвитку учня, рівень його особистих зусиль, зміни професійної компетентності учителя та його ставлення до роботи і вихованців, упровадження й використання сучасних педагогічних технологій, ми вважаємо, що спільними показниками якості виховної діяльності навчальних закладів усіх рівнів акредитації можуть бути:

– рівень виховного процесу як результату педагогічної діяльності;

– рівень вихованості, особистісних рис і здібностей учнів;

– рівень правового, кадрового, науково-методичного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення процесу виховання;

– рівень професійної компетентності і готовності педагогів до виховної діяльності.

Педагогом, готовим до виховної діяльності, можна вважати спеціаліста, який оволодів обсягом знань, умінь і навичок відтворення еталонів професії на рівні майстерності (нормативні критерії); відповідає професійним вимогам професії та професійному статусу (об'єктивні критерії); особисто схильний до професії, мотивований до праці в ній, задоволений, ціннісно орієнтований (суб'єктивні критерії); використовує соціально прийнятні прийоми, способи, технології, професійні знання, навички для досягнення конкретних результатів виховання та навчання для досягнення конкретних результатів виховання та навчання підростаючих поколінь (процесуальні

критерії); досягає бажаних результатів у своїй діяльності (результативні критерії); володіє умінням вступати у конкретні відносини на ринку послуг виховання та навчання; готовий до оволодіння даною професією, водночас усвідомлює та має перспективу розвитку, вдосконалення своєї майстерності (критерії професійної придатності до навчання); відданий своїй професії, спроможний захистити та підтримати її навіть у складних умовах (критерії конкурентоспроможності).

Рівень готовності до виховної діяльності визначають такі компоненти: мотиваційний – сукупність мотивів, адекватних меті та завданням превентивного виховання (соціальні, педагогічні, особистісного розвитку та зовнішньої привабливості); когнітивний – сукупність знань, необхідних для виховання; операційний – сукупність умінь і навичок виховної діяльності; особистісний – сукупність можливих для виховної діяльності особистісних якостей, пов'язаних зі ставленням до предмета діяльності, її процесу, інших учасників діяльності, самого себе, дітей, батьків; комунікативний – сукупність операцій вербальної та невербальної взаємодії [4].

Важливість моніторингу якості виховної діяльності пояснюється тим, що це виключно складна методологічна проблема. Адже йдеться про характеристики, які в силу своєї природи не можуть повністю бути виражені у цифрах і формулах [1]. Методологічне значення для нашого дослідження мають: положення аксіології щодо якостей особистості, якості освіти, якості освітніх технологій. Якості особистості є ключовими для розуміння категорії і проблеми якості освіти та виховної діяльності, побудови інструментарію діагностики якості та інформаційного забезпечення моніторингу в освітніх системах [3].

Саме до таких характеристик можна віднести складові педагогічної культури вчителя (наукова ерудиція; загальна ерудиція; педагогічна майстерність; прагнення до самовдосконалення; культура спілкування; культура мовлення; педагогічна етика; духовне багатство), педагогічні здібності (дидактичні; організаторські; комунікативні; перцептивні; сугестивні; науково-пізнавальні; емоційна стійкість; спостережливість і педагогічний оптимізм; експресивні; передбачати, проектувати особистість); складові педагогічного такту (психолого-педагогічна грамотність; педагогічна винахідливість; ініціативність і осмисленість дій; довіра і повага; спостережливість і уважність; уміння передбачати; уміння все бачити, а не все «помічати»; витримка і самовладання; педагогічна кмітливості; емоційна культура; вимогливість і доброзичливість; чуйність і милосердя).

Наскільки нам відомо, більшість сучасних словників з педагогіки не подають тлумачення саме поняття «виховне середовище». Окремі з них віддають перевагу терміну *освітній простір* і розглядають його за аналогією до словосполучень *виховний простір*, *інформаційний простір*, *екологічний простір* [2, с. 92].

Не вдаючись до аналізу всіх підходів до визначення «освітнього простору» (їх існує понад 40), ми під виховним середовищем розуміємо сукупність явищ, процесів, об'єктивних факторів та умов, що здійснюють виховний вплив на формування й поведінку особистості.

Таким чином, об'єктами моніторингу у виховному середовищі можуть бути його складові, структура, позитивні та негативні впливи на учнів різних суб'єктів виховного процесу, застосування засобів мінімізації негативних впливів, вироблення стратегії та тактики спільних дій навчального закладу, сім'ї, громадських організацій, органів місцевого самоврядування, спрямованих на активізацію й оптимізацію навчально-виховного процесу, пошук новітніх педагогічних технологій, на визначення порогових рівнів інтеграції виховного та соціального середовища.

Загальна структура організації та проведення будь-якого моніторингового дослідження незалежно від рівня узагальнення результатів є досить сталою, що й забезпечує можливість отримання об'єктивної та надійної управлінської інформації.

Перспективними напрямками розвитку моніторингу виховної діяльності навчального закладу можна вважати:

- включення проблематики моніторингу виховання до дослідницьких програм і планів навчальних та наукових закладів, створених центрів зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти;
- створення на базі кращих навчальних закладів спеціальних моніторингових служб, які будуть суб'єктами моніторингу для опрацювання виховних інновацій, поширення передового досвіду творчих вихователів, педагогічних працівників;
- удосконалення системи прогнозування та задоволення потреб суспільства в педагогічних та науково-педагогічних працівниках;
- підвищення рівня професійної кваліфікації учителів та вихователів у системі післядипломної педагогічної освіти на основі гнучкої оперативної системи науково-методичної підготовки й перепідготовки;
- розробка й запровадження нових виховних програм, технологій і методик моніторингу виховання;
- видання методичних посібників, підручників, методичних матеріалів з проблем моніторингу якості виховної діяльності;
- використання засобів масової інформації з метою висвітлення кращого досвіду моніторингових досліджень виховання учнівської молоді;
- здійснення моніторингу ефективності виховної діяльності навчальних закладів на основі критеріїв оцінювання якості освітньої діяльності;
- створення сучасної інформаційної бази виховного процесу, забезпечення навчальних закладів та закладів післядипломної освіти ліцензованими програмними продуктами;
- удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки вчителів і вихователів, соціальних педагогів і працівників, психологів з урахуванням завдань виховання дітей і молоді в сучасних умовах;
- посилення мотивації до науково-педагогічної діяльності;
- сприяння соціальному і правовому захисту учасників навчально-виховного процесу та моніторингових досліджень;
- організація та забезпечення психолого-педагогічного всеобучу батьків, громадськості з метою підвищення ролі виховання підростаючого покоління [4].

Ми сподіваємося, що створені центри моніторингу якості освіти при обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти та місцевих органах управління освітою стануть науково-дослідними осередками, в яких поступово ці питання й розв'язуватимуться.

Отже, послідовне впровадження і розвиток моніторингу як необхідного й суттєвого елементу оцінки якості системи виховної діяльності навчального закладу рано чи пізно дозволить створити принципово нову для проєктивної педагогіки практику – реальну єдність педагогічної діагностики і педагогічної корекції як необхідного аспекту будь-якої педагогічної інновації. Моніторинг виховання – це органічна єдність якості і діяльності навчального закладу.

Перспективними напрямками наукових досліджень з розвитку моніторингу якості виховної діяльності можна вважати: включення проблематики моніторингу виховання до дослідницьких програм і планів навчальних та наукових закладів, створення на базі кращих навчальних закладів спеціальних моніторингових служб, які будуть суб'єктами моніторингу для опрацювання виховних інновацій, поширення передового досвіду творчих вихователів, педагогічних працівників; удосконалення системи прогнозування та задоволення потреб суспільства в педагогічних та науково-педагогічних працівниках; підвищення професійної кваліфікації учителів та вихователів на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти на основі гнучкої оперативної системи науково-методичної підготовки й перепідготовки.

Література:

1. Луцюк А. Моніторинг в освіті / А. Луцюк // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Луцк : Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2005. – С. 1-2.
2. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высшая школа, 2004. – 512 с.
3. Приходько В. М. Система моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу (методологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Валентин Миколайович Приходько. – К., 2014. – 40 с.
4. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу : науково-методичний посібник для вчителя / В. М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада +», 2007. – 144 с. (Серія «Адміністратору школи»).
5. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 тис. слів і словосполучень / укл.: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України).

Приходько В. Н.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: УПРАВЛЕНЧЕСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье с социально-педагогических и управленческих позиций освещаются основные концепты и научные подходы к мониторингу воспитательной деятельности. Проанализированы научные взгляды отечественных и зарубежных ученых на сущность мониторинга воспитательной деятельности. Рассмотрены уровни готовности педагогов к воспитательной деятельности. Определено, что педагогом, готовым к воспитательной деятельности, можно считать специалиста, который овладел объемом знаний, умений и навыков воспроизведения эталонов профессии на уровне мастерства; соответствует профессиональным требованиям профессии и профессиональному статусу; лично склонен к профессии, мотивирован к работе в ней, использует социально приемлемые приемы, способы, технологии и профессиональные знания, навыки для достижения конкретных результатов воспитания и обучения подрастающих поколений и др.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, мониторинг, качество воспитания.

Prikhod'ko V.M.

CONCEPTUAL BASES OF MONITORING OF QUALITY OF UPBRINGING ACTIVITY:
MANAGEMENT AND PEDAGOGICAL ASPECTS

In the article from socialpedagogical and administrative positions basic koncepti and scientific going light up near monitoring of an educate activity. The scientific looks of domestic and foreign research workers are analysed to essence of monitoring of an educate activity. The levels of readiness of teachers are considered to an educate activity. Certainly perspective directions of development of the system of monitoring of an educate activity of educational establishment.

At present, education is seen as the main monitoring tool monitor compliance resources available educational system of planned objectives. Important in this context is that under conditions usually actual disparity outcomes task originally planned, monitoring procedures assess whether the objectives, direction and causes of deviations. The latter is usually caused by the influence of internal and external factors that change include educational goals, methods, technologies. In these circumstances, the results of monitoring the quality of education authorities receive information on the educational system and its individual components, identify problems encountered in achieving educational goals, find out the trends of education to develop appropriate educational policy. Thus, monitoring the quality of education is an effective means of management education and its quality control.

Quality educational activities of an educational institution as a socio-educational and managerial phenomenon is considered domestic scientists in two planes - theoretical, methodological and functional and practical.

In theoretical and methodological plane researchers searching conceptual principles defining

education quality monitoring as categories for perfect functioning educational systems. In practical terms are pragmatic objectives: definition technology to monitor the activities of an educational institution, monitor speakers, an information base for decision-making scientifically based.

The importance of monitoring the quality of educational activities because it is extremely difficult methodological problem. It refers to the characteristics, which by their nature can not be fully expressed in numbers and formulas. Methodological significance for our study are: provision of values for personality traits, quality of education, quality of educational technologies. Personality traits are key to understanding the problem category and quality of education and training activities, build quality diagnostic tools and information to ensure the monitoring of educational systems.

Key words: upbringing activity, monitoring, quality of education.

УДК 371.061.18.053.52 (045)

Бабко Т.М.*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УМОВАХ МЕРЕЖЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті визначено сутність і специфіку управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в умовах мережевої взаємодії. Автором окреслюються фактори, які ускладнюють процеси впровадження кооперативної управлінської діяльності в межах освітнього округу. У тексті статті розкриваються особливості процесу поетапного створення системи управління взаємодією загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в умовах освітнього округу. Підкреслюється практичне значення організації управлінсько-педагогічних команд, діяльність яких спрямована на реалізацію різних напрямків мережевої взаємодії.

Ключові слова: управлінська діяльність, мережева взаємодія, освітній округ, управлінсько-педагогічні команди.

Політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, зумовили докорінну модернізацію освітньої галузі. Вимога більш повного задоволення сучасних освітніх запитів населення при ефективному використанні наявних ресурсів призвела освітні установи до необхідності об'єднання зусиль окремих шкіл, розвитку та оптимізації освітніх мереж. Мережева взаємодія освітніх установ сьогодні стає сучасною високоефективною інноваційною технологією, яка дозволяє освітнім установам динамічно розвиватися.

Розвиток «мережевої» освіти досить інтенсивно відбувається на селі. Це викликано перш за все тим, що окрема сільська школа не має достатніх ресурсів для забезпечення якісних освітніх послуг й тому вимушена шукати зв'язків, ресурсів поза школою, а часто й поза селом, в якому вона розташована.

Найпоширенішою формою реалізації мережевої взаємодії в сільській місцевості, що сприяє модернізації мережі навчальних закладів, вважається освітній округ. Саме освітній округ «забезпечує оптимальну взаємодію кадрових, матеріально-технічних, фінансових, соціально-економічних ресурсів певної території у формуванні конкурентоспроможної особистості, компетентної та мобільної на ринку праці, спроможної навчатися впродовж життя; передбачає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій» [1].

Багатоаспектним вивченням процесу мережевої взаємодії загальноосвітніх закладів сільської місцевості займаються О. Варецька, Н. Мельник, І. Осадчий, О. Пастовенський, В. Ястребова та ін.

* © Бабко Т.М.*